

Maria-Tenhemelopneming

Orkestmis 15 augustus 2018

Sint-Pauluskerk, Antwerpen
Woensdag 15 augustus 2018

Maria-Tenhemelopneming

Uitvoering van de Messe Solennelle en l'honneur de Sainte-Cécile

Messe Solennelle

Charles Gounod (1818-1893)

Uitvoerders:

Elise Gäbele, sopraan
Denzil Delaere, tenor
Wilfried Van den Brande, bas-bariton

deChorale, oratoriumkoor

Sint-Paulus Sinfonietta
Hans Van Kerckhoven, concertmeester

Nicolas De Troyer, titularis-organist

o.l.v. Ivo Venkov, kapelmeester

m.m.v. Utopia Ensemble

*Plechtige eucharistieviering
voorgegaan door pastoor Paul Scheelen*

Programma

1.	VOOR DE VIERING	Concerto in a BWV 593	J.S. BACH
		Jesu, bleibet meine Freude (uit BWV 147)	J.S. BACH
		Magnificat-fuga BWV 733	J. S. BACH
2.	INTREDE	Marche triomphale in E	J. CALLAERTS
3.	KYRIE	Messe solennelle	C. GOUNOD
4.	GLORIA	Messe solennelle	C. GOUNOD
5.	TUSSENZANG	Pulchra es, amica mea	G. P. DA PALESTRINA
6.	HOMILIE		
7.	CREDO	Messe solennelle	C. GOUNOD
8.	OFFERTORIUM	Gebed	A. DE BOECK
		Ave Maria Coelorum	C. DE MORALES
9.	SANCTUS	Messe solennelle	N. DE GRIGNY
10.	EUCCHARISTISCH HOOGGEBED		
11.	BENEDICTUS	Messe solennelle	C. GOUNOD
12.	ONZE VADER	Onze Vader	A. BRAND
13.	AGNUS DEI	Messe solennelle	C. GOUNOD
14.	COMMUNIE	Ave Maris Stella	G. P. DA PALESTRINA
15.	SAMENZANG	Onze Lieve Vrouw van Vlaanderen	L. DE VOCHT
16.	SLOTGEBED	Domine Salvum Fac	C. GOUNOD
17.	NA DE ZEGEN	O Beata Mater	A. DE BOECK
18.	SLOT	La Royale	CH. PIROYE

5. Tussenzang: Utopia Ensemble

8. Offertorium (Gebed): Hans Van Kerckhoven & Nicolas De Troyer

8. Offertorium (Ave Maria Coelorum): Utopia Ensemble

12. Onze Vader: Wilfried Van den Brande & Nicolas De Troyer

14. Communie: Utopia Ensemble

Sint-Paulus Sinfonietta

Violen

Hans Van Kerckhoven, Tatjana Scheck, Floris Uytterhoeven, Rientje Van Oirschot
Veerle Houbraken, Julie Van Buggenhout, Jeroen Vernimmen, Alexandra Arba

Altviolen

Lisbeth Lannie, Pablo Corcoles, Yahandi Alonso

Celli

Maïté Leuridan, Teresa Pontmadeira

Contrabas

Natacha Save

Dwarsfluit

Bart Cromheeke, Heidi Wayenberg

Hobo

Tom Van de Graaf, Ine Nuyttens

Klarinet

Jeroen Vrancken, Yoko Fukumae

Fagot

Wannes Cuvelier, Laszlo Thiry

Hoorn

Anthony Devriendt, Tinne Dehertefelt

Trompet

Marc Goris, Bert Mees

Pauken

Norbert Pflanzler

Slagwerk

Gregory Delbrouck

Harp

Annemie Neuhard

Titularis-organist

Nicolas De Troyer

Concertmeester

Hans Van Kerckhoven

Algemene Leiding

Kapelmeester Ivo Venkov

deChorale

deCHORALE ontstond op initiatief van Lodewijk De Vocht. Toen De Vocht na ruim 50 jaar het dirigeerstokje neerlegde, wenste een groot aantal koorleden de traditie verder te zetten, dit onder de bekwame leiding van Frits Celis. In 1971 gaf Celis de leiding van het koor door aan zijn collega Frans Dubois. Onder zijn leiding ging de ontwikkeling van het koor verder met o.a. jaarlijkse uitvoeringen van de Johannes-Passion van Bach.

Sinds 2002 wordt het koor geleid door Paul Dinneweth. Van bij zijn aantreden koos hij resoluut voor een dynamische en vernieuwende aanpak, met respect voor het historische fundament van dit legendarische oratoriumkoor.

Met meer dan honderd gedreven koorzangers heeft deCHORALE vandaag dan ook een unieke plek ingenomen in de Vlaamse koorwereld.

Charles Gounods Messe Solennelle

een traditie die ook in Barokjaar 2018 wordt bewaard

Ondanks het huidige ‘*Barokjaar 2018 / Rubens inspireert*’, houden we op 15 augustus toch vast aan een traditie van jaren: de uitvoering van de *romantische* ‘Messe Solennelle en l’honneur de Sainte-Cécile’ van Charles Gounod blijft ook in 2018 gegarandeerd. 2018 is immers ook een herdenkingsjaar voor de componist: het jaar waarin Charles Gounod 200 jaar geleden geboren werd én 125 jaar geleden overleed.

Dat we Gounods mis uitvoeren op Moederkensdag hoeft trouwens niet te verbazen. Toen de componist een boeiende vragenlijst over zijn persoon beantwoordde, verwees hij maar liefst drie keer naar de vrouw die hem op de wereld zette. “Als u niet uzelf was, wie zou u dan willen zijn?” – “*Mijn moeder.*” Heel mooi is zijn antwoord op de erop volgende vraag: “Waar zou u willen leven?” – “*Daar waar ik haar opnieuw zie.*” Even verder: “Wie zijn uw heldinnen in het dagelijks leven?” – “*De moeders.*” In zijn antwoorden schuilt een gevoel van tederheid dat je op vele plaatsen terugvindt in de ‘Messe Solennelle’.

1. De ‘Messe Solennelle’: ontstaansgeschiedenis

Er zijn aanwijzingen dat Charles Gounod al in 1849 begon te werken aan de Messe Solennelle. Het *Sanctus* en *Benedictus* werden dankzij de beroemde zangeres Pauline Viardot (zus van *La Malibran*) uitgevoerd in Londen op 15 januari 1851. Het *Sanctus* was zo’n succes, dat het onmiddellijk hernomen werd. “*De volheid van de melodische schoonheid wordt gekoppeld aan religieuze waardigheid*”, schreef de *Musical Times*.

Tijdens zijn vakantiemaanden in augustus en september van 1855 zal Gounod, in Luzerne, nabij Granville, de mis voltooiën. Hij draagt ze op aan zijn overleden schoonvader, Joseph Zimmerman, die ook ondervoorzitter was van de artiestenvereniging die de mis op 29 november in de Saint-Eustachekerk in Parijs zal uitvoeren.

Gounod laat zoals steeds de inspiratie over zich heen komen. Op 22 augustus schrijft hij aan zijn moeder (die een goede pianiste was): “mijn namiddagen breng ik vaak door met het lezen van mijn geliefde doctor Sint-Augustinus. Ik vertaal en noteer. Daarna overpeins ik dit en denk aan mijn mis, tot zo'n uur of vijf, nog steeds in het woud. Sinds een paar dagen ben ik op zoek naar mijn *Gloria* ...”. In een andere brief schrijft hij: “De mis! In muziek! Door een arme man! Mijn God! ... Heb erbarmen met me”. Was dit zijn inspiratie om de woorden “*Domine non sum dignus*”, die normalerwijze niet getoonzet worden omdat ze niet specifiek tot het ordinarium behoren, toch aan de mis toe te voegen?

Op 1 september beschrijft aan zijn moeder hoe het *Gloria* in elkaar zit: “Mijn *Gloria* bestaat uit vijf delen. 1° het vers van de engelen. 2° Een koor van blijmoedigheid, van *Laudamus te* tot *Pater omnipotens*. 3° bariton solozang van *Domine Jesu Christe* tot *Filius Patris*. 4° een Trio van *Qui tollis* tot het laatste *Miserere nobis*; tenslotte een koorzang als laatste beweging van het stuk. Ik hoop dat het geheel een homogene stijl heeft.” “De sopraan wordt ondersteund door het koor die met gesloten mond zingen, zoals in een beeld van pure harmonie, een onzichtbaar koor van engelen.”

Bij de Londense creatie van het *Benedictus* schreef Gounod, alweer aan zijn moeder: “het *Benedictus* werd zeer breed uitgevoerd door een groot ensemble, het resultaat was zeer overtuigend. Toch had ik het zachter willen horen, mysterieuzer, het effect zou nog dubbel zo groot geweest zijn”.

In een brief van 26 augustus licht Gounod het *Domine non sum dignus* toe: “de eerste keer wordt het door de tenor solo gezongen. Hij vertegenwoordigt *de mens*, die doortrokken is van zijn boetvaardigheid. De tweede keer zingt de sopraan, zij symboliseert het *kind* dat minder angst heeft, meer vertrouwen omwille van de sereniteit van de onschuld.”

Over het *Benedictus* schrijft Gounods collega Adolphe Adam: “une des plus heureuses inspirations de musique religieuse que je connaisse”.

Dertig jaar later schrijft Camille Saint-Saëns:

“de uitvoering zorgde voor een schok. Deze eenvoud, deze grandeur, dit serene licht dat als een ochtendgloren verscheen aan de muzikale wereld, schudde mensen door elkaar. Men voelde de verschijning van het genie, die steeds pijnlijk, nooit vanzelfsprekend is. De glanzende stralen van deze mis lichtten op ... eerst was iedereen perplex, dan gecharmeerd, dan overwonnen.”

2. De ‘Messe Solennelle’ van naderbij bekeken

“In het zeer ingetogen *Kyrie eleison* wisselen koor en solisten mekaar af en bidden om ontferming. De chromatisch stijgende lijnen veroorzaken hier sterke spanningsvelden. Meestal volgt dan een uitbundig *Gloria in excelsis Dei* als jubelend contrast. Gounod ziet het anders en begint met een prachtige hoornsolo waarna de sopraansolo het thema overneemt, ondersteund door een zoemkoor met begeleiding van harp. Een hemelse vondst is deze “Glorie aan God in de hoge”. Pas bij *Laudamus te* (wij loven U) breekt de jubelstemming los in een “allegro pomposo” (statig en met met grote praal) dat eindigt in een machtig slotakkoord. Nu volgt de overgang naar het “Andante” met een rustige cello-solo die de bassolo inleidt met “*Domine fili unigenite*” (Heer, eniggeboren Zoon). Let op de mooie repliek die de hobo hierbij geeft. Nadat de drie solisten samen verder gaan krijgen we de ondersteuning van een zestemmig koor met miserere nobis (ontferm U over ons). Met “*Quoniam*” (Gij alleen zijt heilig) nemen we het oorspronkelijke tempo terug op naar een driemaal herhaald amen. *Credo* begint na een orkestrale inzet met eenstemmig koor dat alzo nadrukkelijk zijn geloofsbelijdenis uit. *Et incarnatus est* (geboorte) wordt afwisselend door soli en koor ingetogen gezongen. Met een dreigend crescendo gaat dit gedeelte over naar het dramatisch geladen *Crucifixus* (kruisiging) ingezet door de bas. Na *Et sepultus est* (Hij heeft geleden en is begraven) gaan de altén in een versneld tempo over naar *Et resurrexit* (Hij is verrezen) dat geleidelijk naar *Et ascendit* (opgeklommen ten hemel), een nieuw hoogtepunt, leidt. *Et expecto* (verwacht de verrijzenis van de doden) voor zesstemmig koor geeft de aanzet tot één van de mooiste momenten in dit werk : de overgang naar *Et vitam* (het leven van de toekomstende eeuwigheid) waar plots de harp op de voorgrond komt en we de hemelpoorten voor ons zien opengaan. Dat eindigt in een driemaal grandioos herhaald *Amen* maar wordt zeer ingetogen door het orkest afgerond. Het beroemde *Sanctus* is voor velen het hoogtepunt van dit werk. Zeer lyrisch bij de aanvang, geleidelijk aangroeiend naar een grandioos hoogtepunt en weer uitdeinend met de dwarsfluit in de solopartij. *Benedictus* (gezegend Hij die komt) is een ingehouden gebed voor sopraansolo en koor. Met *Agnus Dei* tenslotte kunnen de strijkers zich nog in een dankbare partij laten horen.

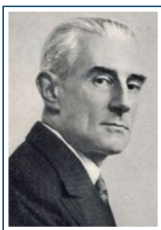
Domine salvum fac (Heer bescherm onze koning) hoort bij deze miscompositie. Vroeger werd na de hoogmis steeds het gebed voor de Koning, in Frankrijk de Keizer (en in de tijd van Gounod : Napoleon III 1808-1873) uitgevoerd. De drie grote pijlers van de maatschappij komen aan bod: Kerk, leger en volk. Na een korte instrumentale inleiding zingt het koor *Prière de l'église* (gebed van de kerk) . Daarna volgt *Prière de l'armée* (gebed van het leger) voor mannenkoor, blazers en slagwerk zoals gebruikelijk in de militaire muziek. Tenslotte volgt *Prière de la Nation* (gebed van het volk) met inzet van volledig koor, orkest en slagwerk. Met een licht geactualiseerde tekstaanpassing zingen we in Latijn: “Heer bescherm onze Paus Franciscus en verhoor ons op de dag dat wij U aanroepen”. Dit werk, dat bij de mis hoort, wordt zelden of nooit uitgevoerd.”

-- Frans Dubois

3. Charles Gounod – een herwaardering

In de biografie ‘*Charles Gounod*’ (Fayard, 2009) stelt haar auteur Gerard Condé dat de mode om zich laatdunkend over Gounod uit te laten aan dringende herziening toe is. Na een succesvol leven volgde de depreciatie bijzonder snel: Charles Gounod werd gereduceerd tot de *publieksopera* ‘*Faust*’ waarbij men Kuifjegewijs Bianca Castafiori de Juwelenaria laat debiteren. Of men monkelde wat bij het ‘*Ave Maria*’, door sommigen omschreven als een zeemzoet gelegenheidswerk, gebaseerd op de eerste prelude van een échte componist.

Enkele stemmen over Charles Gounod:

Maurice Ravel: “Charles Gounod was de grondlegger van de mélodie in Frankrijk. Hij is het die het geheim van de sensuele harmonie heeft hervonden nadat ze verloren was gegaan bij de clavecinisten van de 17e en 18e eeuw. De muzikale renaissance die zich rond 1880 voltrok, kent in hem haar voorloper. Bizet, Lalo, Saint-Saëns, Massenet, gevolgd door Debussy, konden genieten van zijn weldoende invloed.”

Op 18 februari 1923 schrijft **Gabriel Fauré** aan Gounods dochter: “in de rust van mijn huidige bestaan, omvaamt het oeuvre van uw vader me nog steeds. Als kind was ik er door gegrepen – maar met afstand nu kan ik nog meer haar wonderbaarlijke waarde inschatten. ... Ik weet wat ik hem verschuldigd ben, dat doe ik met een vurige tederheid.”

Georges Bizet: “hoe gelukkig is het om de invloed van zijn warme verbeelding te ondergaan. Voor hem is de kunst een priesterschap, ‘t is hijzelf die dat zegt. Ik voeg eraan toe dat hij de enige man is onder de moderne musici die zijn kunst, de muziek, werkelijk aanbidt.”

Reynaldo Hahn: “Nadat Massenet ons aan Gounod had voorgesteld – die ons feliciteerde omdat we Massenets leerlingen waren – begon Gounod over Mozart te praten. Gedurende tien minuten sprak hij over het kwintet in La Groot, met een mystieke emotie. Zijn blauwe ogen straalden en terwijl hij het sublieme andante schetste, tekende zijn witte hand een langzame, lange arabesk in de lucht. Ik zie het nog voor me, ik hoor zijn stem nog” (Le Figaro, 29 mei 1935).

4. Espérer contre toute espérance – een persoonlijk portret

Op 15 augustus (!) 1875 beantwoordde Charles Gounod volgende vragenlijst, die peilt naar wat de componist in zijn leven belangrijk vindt:

Quelle est votre vertu favorite? – “Celle qui me manque le plus.”

Quelle qualité préférez-vous chez l’homme? – “La largeur d’esprit.”

Chez la femme? – “La justice.”

Votre occupation favorite? – “Lire la bible.”

Quelle est la marque distinctive de votre caractère? – “L’entraînement.”

Votre idée de bonheur? – “La communion d’idées et de sentiments.”

Votre idée du malheur? – “La discorde.”

Vos couleurs et vos fleurs favorites? – “Toutes.”

Si vous n’étiez pas vous, que voudriez-vous être? – “Ma mère.”

Où voudriez-vous vivre? – “Où je la retrouverais.”

Vos auteurs favoris? – “La bible, Montaigne, Cervantes, Bossuet, L’Imitation.”

Vos poètes? – “Molière, La Fontaine, Dante, Shakespeare.”

Vos peintres? – “Michel-Ange, Rembrandt, Vélasquez, Raphaël.”

Vos compositeurs de musique? – “Palestrina, Bach, Mozart, Beethoven.”

Quels sont vos héros dans la vie réelle? – “Les apôtres.”

Quelles sont vos héroïnes dans la vie réelle? – “Les mères.”

Vos héros dans la fiction? – “Je les déteste.”

Vos héroïnes dans la fiction? – “Aussi.”

Que détestez-vous le plus? – “Les mesquineries.”

Pour quel caractère dans l’histoire avez-vous le plus de répulsion? – “Judas.”

Pour quelles fautes avez-vous le plus d’indulgence? – “Pour celles qui font perdre la tête et retrouver le coeur.”

Votre devise? – “Espérer contre toute espérance.”

– Wilfried Van den Brande

Giovanni Pierluigi da Palestrina

(ca. 1525–1594)

Tijdens zijn 3-jarig verblijf in Rome – naar aanleiding van de ‘Prix de Rome’ die hij had gewonnen, een prestigieuze aanmoedigingsprijs voor jonge kunstenaars – werd Charles Gounod diep beïnvloed door de muziek van Palestrina, die hij in de Sixtijnse kapel hoorde uitvoeren. Hij bestempelde ze als een terugkeer naar de “puurheid van de muziek”. Op deze hoogdag vertolkt Utopia, ensemble voor polyfonie in residentie in Sint-Paulus, onder meer Palestrina’s ‘Pulchra es, amica mea’ en ‘Ave Maris Stella’.

Aartsbasiliek van de Allerheiligste Verlosser,
waar Palestrina vijf jaar lang kapelmeester was

www.utopia-ensemble.be

August De Boeck (1865-1937)

en zijn 'O Beata Mater'

Wie zich wil verdiepen in het leven en werk van de vooraanstaande Vlaamse componist August De Boeck, verwijzen we graag naar augustdeboeck.be. De site besteedt o.m. aandacht aan een mooie monografie over de componist, die in 2011 verscheen onder redactie van Frank Teirlinck en Jozef De Beenhouwer. Ze maakt eveneens melding van een De Boeck museum dat in Merchtem, geboortedorp van De Boeck, op 22 april 2018 de deuren opende. Ook op de website van het Studiecentrum voor Vlaamse Muziek vindt u een mooi biografisch portret van De Boeck, geschreven door Luc Leytens: www.svm.be/content/de-boeck-august. Mooie opnames van het werk van de Boeck vindt u op www.phaedracd.com.

Het 'Gebed' voor violsolo en orgel dat concertmeester Hans Van Kerckhoven samen met titularis-organist Nicolas De Troyer verklankt, is het laatste werk van De Boeck. Hij kreeg de opdracht in oktober 1937, op 9 oktober overleed hij onverwacht aan een hartaderbreuk. Het werkje, net voltooid, stond nog op de piano. Eén van De Boecks mooiste motetten is ongetwijfeld 'O Beata Mater' voor sopraansolo, koor en orkest. Het behoort inmiddels tot het DNA van de Sint-Pauluskerk. Ere-kapelmeester Frans Dubois maakte er samen met het Vlaams Radio Koor, organist Jan Van Mol en sopraan Rolande Van der Paal een opname van die in de kerk verkrijgbaar is (uitgave Talent Records).

– Wilfried Van den Brande

Onze Lieve Vrouw van Vlaanderen

August Cuppens / Lodewijk De Vocht

Liefde gaf U duizend namen
Groot en edel, schoon en zoet
Maar geen een die 't hart der Vlamen
Even hoog verblijden doet
Als de naam, o Moedermaagd,
Die gij in ons landje draagt.
Schoner klinkt hij dan al d'andren.
Onze Lieve Vrouw van Vlaand'ren (bis).

Waar men ga langs Vlaamse wegen
Oude hoeve, huis of tronk,
Komt men U, Maria, tegen,
Staat Uw beeltenis te pronk
Lacht ons toe uit lindegroen
Bloemenkrans of blij festoen
Moge 't nimmer hier verand'ren
O gij Lieve Vrouw van Vlaand'ren (bis)

Blijf in 't Vlaamse herte tronen
Als de hoogste koningin
Als de beste moeder wonen
In elk Vlaamse huisgezin
Sta ons bij in alle nood,
Nu en in het uur der dood
Ons, Uw kind'ren, en ook d'and'ren
Liefste Lieve Vrouw van Vlaand'ren (bis)

Foto: Toerisme Pastoraal (TOPA) Antwerpen

Het veertiende mysterie bevat een zestiende:
Maria Ten Hemel Opgenomen, door Aertsen

In de unieke reeks van de vijftien mysteriën, uit 1615-1620, aan de noordelijke zijbeuk van de Sint-Pauluskerk te Antwerpen, vinden we als veertiende mysterie “De Tenhemelopneming van Maria”. In een 17de -eeuws document, dat de schilderijen in de reeks oplijst, lezen we: “*de Hemelvaart van Maria, door verscheidene aelmoessen gemaect, door Aertsen ... 66*” – en die 66 was dan het bedrag in gulden dat de schilder ontvangen had. Daar moeten we het eigenlijk mee doen als informatie over de auteur van het werk, maar daarover straks meer.

We zien een mooie, eenvoudige, Maria, die de handen gevouwen houdt en opkijkt naar het licht waar ze naar op weg is. Engeltjes wachten haar boven op en doen hun best om de donkere wolken van de dood weg te duwen. Ze ontstijgt een stenen sarcofaag, gemaakt in Romeinse stijl. Op die sarcofaag is een tafereel merkbaar, gebeeldhouwd in halfreliëf, maar we kunnen niet onderscheiden wat het onderwerp is. Maria onderneemt de reis niet zonder ondersteuning: drie vrouwen en 7 apostelen staan of zitten rond de sarcofaag geschaard.

Zou de man in de rode mantel op één knie, prominent vooraan, de apostel Thomas kunnen zijn? Toen Thomas hoorde dat Maria stervende was snelde hij vanuit zijn missiepost in Indië terug naar Palestina, werd onderweg nog geholpen door engelen, die hem een hemelboog als variant op een vliegend tapijt aanboden, maar hij kwam toch te laat voor de begrafenis. Zijn op één knie glijdende beweging en de beweging van zijn armen doen vermoeden dat hij het nog net haalde voor de Tenhemelopneming. Just-in-time, zeggen ze in de haven. Een apocrief verhaal, maar heel toepasselijk verbeeld in dit schilderij, als het Thomas is. Hij wordt meestal met blote voeten afgebeeld, dat klopt alvast en in dit geval heeft hij een kale kruin, dat wijkt wat af van hoe we gewoonlijk Johannes zien, een mogelijk andere kanshebber op die plek.

In echte barokstijl lijkt dit schilderij een foto, waar de protagonisten gekiekt worden in het midden van de actie. Zo wordt dit werk de veertiende bladzijde in het vijftiendelige fotoalbum van Maria.

Zou Aertsen de mosterd voor het schilderij gehaald hebben bij Otto Van Veen? Dan toch alleen maar voor wat betreft de Maria in haar wolkenband en dan nog met enige fantasie. Het werk van Van Veen is in het bezit van de Alte Pinakothek te München en is niet gedateerd, maar het lijkt nog 16de-eeuws, dus het kan best zijn dat Aertsen het schilderij heeft gekend en in gedachten heeft gehouden.

Aertsen

Van Veen

Het statische tafereel van Van Veen. Wat een verschil met Aertsen, met zijn barokke penseelstreek, zijn momentopname van liefde, zijn emotie in het gelaat van Maria en de drie vrouwen rond haar lege graf. De vrouwen bij Van Veen constateren slechts dat Maria weg is, bijna emotioneel.

Wat Aertsen uitstekend geschilderd heeft, dat zijn de drie dames rechts onderaan. Ze behoren tot het mooie wat onze kerk aan barokke tafereelen te tonen heeft. We kennen hun namen. Maria Magdalena zit rechts op de voorgrond, ze mijmert, ze kijkt niet naar Maria. Ze zit met haar gedachten ergens anders, in de hemel wellicht, bij Jezus. Blij voor Maria dat die daar wordt opgenomen.

En dan zijn er de twee halfzussen van Maria: Maria Kleofas en Maria Salome. Eén van hen kijkt op naar Maria, terwijl de andere in de geopende sarcofaag kijkt, naar de rozen die er in achtergebleven zijn. Rozen als symbool van liefde, van de koningin van de rozenkrans. Het lijkt misschien wat ouderwets om zo te denken en het is zeker niet pejoratief bedoeld tegen mannen, maar zo een groepje vrouwen, in die houdingen, met die bedoeling, dat benadert de essentie van liefde.

Helemaal in het begin heb ik u verteld dat we alleen maar weten dat “Aertsen” dit schilderij heeft gemaakt. En in de titel van dit artikel staat dat we nog een mysterie voor onze neus hebben. Onder de kader van het schilderij prijkt, op een koperen bordje, de naam “Dirk Aertsen” en dat terwijl alle standaardwerken over de 15 mysteriën van de rozenkrans het hebben over “Jan Aertsen”. In het oudste documentje dat we hebben, dat de prijs vermeldt, staat alleen maar dat het gaat om schilder “Aertsen”. Wie is nu eigenlijk de Aertsen die dit werk maakte?

Was het maar Dirk! Geboren in 1557 als zoon van de redelijk bekende Pieter Aertsen is hij op 63-jarige leeftijd gedood tijdens schermutselingen in Fontainebleau, waar hij eigenlijk niets mee te maken had. Daar kan je tenminste nog een mooi romantisch verhaal rond maken: Louis XIII, Maria de Medici, de Calvinisten, de musketiers en dan Dirk die daar plots tussen verloren loopt en de dood vindt. Maar nee, het zou Jan zijn, waarvan we enkel weten dat hij in 1634 gestorven is, geen leerling van Rubens was en waarschijnlijk in de Onze-Lieve-Vrouwekerk begraven werd. Het was pas in de 18de eeuw dat Jacobus Van der Sanden, secretaris van de kunstacademie, er de voornaam “Jan” aan toevoegde. Dat mysterie gaan we toch nog eens uitspitten.

Terug naar ons schilderij. De vermelding in het oude document, dat de Tenhemelopneming van Maria is geschilderd na het vergaren van aalmoezen om de 66 gulden te kunnen betalen, opent wat denkspies. Aan de hand van onderzoek van de houten panelen aan de achterzijde van de vijftien schilderijen, blijkt dat die panelen waarschijnlijk allemaal door hetzelfde atelier zijn gemaakt. Dat ondersteunt het idee van een “Gesamtkunstwerk”. Er bestaat zelfs de mogelijkheid dat de onbeschilderde panelen een tijd in de Sint-Pauluskerk zijn geplaatst om ze te laten uitdrogen en wennen aan het klimaat binnen de kerk. In je verbeelding zie je daar dan plots op de grond dat ene onbeschilderde paneel staan, met een offerblok ervoor “voor de Tenhemelopneming van Maria” – terwijl andere, gesponsorde schilderijen al afgewerkt aan de muur hangen. En, nadat de nodige “aelmoessen” vergaard zijn, gaat Aertsen aan het werk. Dirk of Jan, wat maakt het eigenlijk uit, de man heeft hier wellicht zijn persoonlijke meesterwerk geschilderd!

– Armand Storck

Bronnen

De 15 Rozenkransschilderijen... proefschrift Mark Robbroeckx RUG 1972;
Liggeren, Van Lierus; Sint-Pauluskerk en haar Kunstbezit, A. Janssens 1971;
Sint-Paulus, de Antwerpse dominicanenkerk... Rudi Mannaerts 2014; RKD; KIK-Balat.

Foto's Van Veen: Alte Pinakothek München

St. - Pauluskerk

Antwerpen

NOG TOEGELIJDEN

Zang : Ana NAQE (sopraan)
 Elise GABELLE (sopraan)
 Muziek : Ivo Kim VAN DEN BREMPT pianist
 Nicolas DE TROYER kapelmeester
 Wilbert AERTS concertmeester
 doorlopend in crypte : drank & versnaperingen

Zondag
16u00

25/11/2018

(deuren : 15u30)
 Ingang : Veemarkt
 Inkom : € 15,- (incl. één drankje)

violist

verantw. uitgever : Sint-Paulusparochie tegen armoede - Sint-Paulusstraat 22 - 2000 Antwerpen

ontw. pict de smet intaren.

S T . - P A U L U S P A R O C H I E T E G E N A R M O E D E

SINT-PAULUSPAROCHIE TEGEN ARMOEDE

UITNODIGING

voor de

NOCTURNE

**op zondag 25 november 2018 om 16 uur (deuren 15u30)
(ingang Veemarkt)**

Voor de achtste keer kunt u tijdens de Nocturne genieten van hoogkwalitatieve muziek u gebracht door de hierna genoemde professionele musici :

Ana NAQE - sopraan

Elise GÁBELE - sopraan

Wibert AERTS – viool

Kim VAN DEN BREMPT – piano

Ivo VENKOV - piano

Nicolas DE TROYER - orgel

Voor en na, maar ook tijdens het optreden kunnen de aanwezigen rondwandelen en genieten én van de muziek én van het prachtige barokinterieur van de kerk, terwijl men voor een hapje en een drankje terecht kan in de crypte.

De bedoeling van dit initiatief is een antwoord geven aan de armoede die ondanks de sociale welvaart de laatste jaren schrikbarend blijft toenemen. Vele mensen leven in ellendige omstandigheden, vaak verdoken voor de buitenwereld. Regelmatig is er een vraag om een aalmoes, om eten te kunnen kopen, om de energiefactuur of apothekersrekening te betalen, om zich in orde te stellen met de huur, enz... en dit meestal gestaafd met deerniswekkende verhalen. Wij willen die mensen blijven helpen met o.a. : warme maaltijden, sociale begeleiding, huisbezoeken, aandacht voor daklozen, betrokkenheid bij het lot van kinderen, steeds met de betrachting om deze mensen UIT de vicieuze cirkel van de armoede te halen.

Omdat de situatie in Antwerpen zo schrijnend is, willen wij zoveel mogelijk mensen bereiken met de vraag om ons financieel te willen steunen zodat wij diegenen die het écht nodig hebben blijvend zouden kunnen helpen. Met deze NOCTURNE bieden wij u daartoe volgende mogelijkheden :

toegangskaarten aan € 15 (incl. drankbon) zijn iedere dag van 14u00 tot 17u00 verkrijgbaar aan de balie in de Sint-Pauluskerk (Veemarkt) - of stuur een mailtje naar walter.steenwegen@scarlet.be

(vergeet niet uw naam en adres en het gewenste aantal kaarten in uw e-mailbericht te vermelden)

Na overschrijving op rekening BE40 3631 2054 4263 BBRUBEBB van “Sint-Paulus Caritatief” (in de mededeling: “nocturne 2018 - naam en adres”) zullen uw kaarten klaarliggen aan de balie bij de ingang.

sponsoring (*) kan door minimum € 100 (vóór 10 november) te storten op bovenvermelde rekening met mededeling: “sponsor nocturne 2018 - naam en adres van de sponsor zoals deze in het programmaboekje zal worden opgenomen”.

Voor een bedrag van minimum € 250 (vóór 10 november) wordt het logo van de sponsor in het programmaboekje gepubliceerd, het volstaat om het logo door te mailen aan jozef.philippo@telenet.be

Voor uw financiële steun danken wij u in naam van de mensen in armoedesituaties.

BE40 3631 2054 4263 BBRUBEBB van “Sint-Paulus Caritatief”
Sint-Paulusstraat 22 - 2000 Antwerpen

(*) na ontvangst van de betaling zullen er twee kaarten klaarliggen aan de balie bij de ingang Veemarkt Antwerpen..